

*В. В. Корнілова,
к. і. н., доцент кафедри економіки та підприємництва,
Міжнародний університет фінансів, м. Київ*

ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

V. Kornilova,
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of Department
of Economics and Entrepreneurship, International University of Finance, Kyiv

ECONOMIC ASPECT OF EURO-ATLANTIC INTEGRATION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

Виходячи з досвіду країн Центральної та Східної Європи, інтеграція в НАТО позначиться підвищенням інвестиційної привабливості економіки України внаслідок підвищення гарантій безпеки та стабільності. Окремий економічний ефект матиме зміна іміджу країни в результаті набуття членства в НАТО. Більшість постсоціалістичних країн західні інвестори та туристи розглядають як нестабільні. Приєднання до НАТО істотно вплинуло б на зміну такого іміджу внаслідок визначення з цивілізаційною належністю країни та наданим Альянсом належним рівнем безпеки і вимогами щодо внутрішньої політики нових країн-членів.

Після завершення трансформаційних процесів, пов'язаних із євроатлантичною інтеграцією, Україна могла б очікувати різкого зростання іноземних інвестицій до своєї економіки. Вступ до НАТО справив позитивний вплив на інвестиційний клімат нових держав-членів, що прямо пов'язано із підвищенням рівня національної безпеки: в очах інвесторів ці держави перейшли з категорії "пострадянських" держав до категорії держав євроатлантичної спільноти, а виконання критеріїв вступу до НАТО зменшило рівень корупції й вплинуло на конкурентоспроможність економік цих країн.

Based on the experience of the Central and Eastern European countries, integration into NATO will be reflected in an increase of the Ukrainian economy's investment attractiveness due to enhanced security and stability guarantees. A separate economic effect will have the change of the country's image as a result of NATO membership. Most post-socialist countries Western investors and tourists consider as unstable. Entry into NATO would have a significant impact on the change of this image due to the determination of the country's civilization affiliation and the Alliance's provision of an adequate level of security and the requirements to the domestic policy of the new member states.

After completing the transformation processes related to Euro-Atlantic integration, Ukraine could expect a sharp increase of foreign investment in its economy. Entry into NATO has had a positive impact on the investment climate of the new member states, which is directly related to the increase of the national security level: in the eyes of investors, these states have moved from the category of "post-Soviet" states to the category of the Euro-Atlantic community states, and the fulfillment of the criteria for joining NATO has reduced the level of corruption and influenced the competitiveness of the economies of these countries.

Ключові слова: Північноатлантичний альянс (НАТО), країни Центрально-Східної Європи, економіка, інвестиції, економічний ефект, безпека.

Key words: North Atlantic Treaty Organization (NATO), Central and Eastern European countries, economy, investments, economic influence, security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічний вимір євроатлантичної інтеграції зумовлюється тим, що обороноздатність країни пов'язана з економічними ресурсами, які забезпечують цю сферу [5, с. 163]. Враховуючи нові загрози національній безпеці, Україна відмовилася від політики позаблоковості (29 грудня 2014 р.), декларативно проголошеної 2010 р., та повернула пункт про членство у Північноатлантичному альянсі (НАТО) до Стратегії національної безпеки (26 травня 2014 р.).

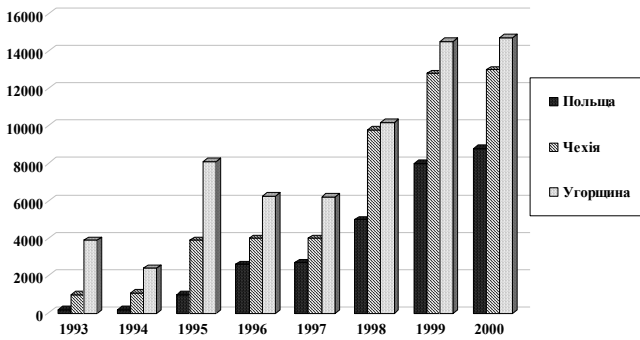
Важливою темою для дискусій в контексті євроатлантичної інтеграції є питання впливу членства в НАТО на зміну макроекономічних показників держави, рівня розвитку підприємства та привабливості інвестиційного клімату. Економіч-

на ефективність інтеграції України до НАТО має бути обгрунтована на основі досвіду держав Центрально-Східної Європи, які мали економічні проблеми подібні до українських.

АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ

Діяльність Північноатлантичного альянсу та окремі аспекти співробітництва з Україною висвітлюється у працях вітчизняних дослідників: Г.М. Перепелиці, О.А. Палія, І.Я. Тодорова, В.П. Горбуліна, В.О. Гречанинова, Л.Ф. Гайдукова, О.Б. Чернеги, В.С. Білозубенка, А.А. Садекова, Л.М. Самосьонюк, П.О. Демчука.

Серед західних дослідників НАТО — З. Бжезінський, Дж. Саймон, Е. Монаган, Д. Йост, Ш. Кросс, М. Орфі, Р. Мур, Дж. Крендлер, К. Масала, Ч. Крупнік та ін.

Рис. 1. Обсяги прямих іноземних інвестицій, що надходили упродовж зазначених років до економік країн, які було запрошено до НАТО в 1997 році (вступили в 1999 р.) (у млн дол. США)

Джерело: [4, с. 44].

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — проаналізувати особливості інтеграції країн Центрально-Східної Європи до євроатлантичної структури безпеки з точки зору впливу інтеграції на національні економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На відміну від військових коаліцій, НАТО — це міждержавне об'єднання на основі спільних цінностей та гармонізації інтересів, колективний безпековий простір. Альянс пройшов складну еволюцію від свого заснування 1949 р. й досі продовжує трансформуватися відповідно до вимог часу, на відміну від інших міжнародних організацій, які демонструючи нездатність реформуватися, втрачають свою дієвість. Як політично-військова організація, Альянс розробив більш широкий підхід до безпеки, який додатково до незмінного оборонного виміру враховує важливість політичних, економічних, соціальних та екологічних чинників. Фундаментальною та постійною метою НАТО є забезпечення свободи й безпеки всіх членів організації політичними та військовими засобами. Тому й донині Альянс залишається основним джерелом стабільності у непередбачуваному світі.

Країни-члени НАТО формують унікальну спільноту цінностей, відданих принципам індивідуальної свободи, демократії, прав людини та верховенства права. Альянс неухильно дотримується цілей і принципів Хартії ООН та Вашингтонського договору [7, р. 7].

Проте не існує цінностей НАТО як таких, що були б вироблені саме цією організацією. Є культура консенсусу і консенсус культур, що ґрунтується на системі спільно узгоджених "західних цінностей" [1].

Слід зауважити, що спільною метою для членів Альянсу є не тільки захист їх території і суверенітету, а й певного політичного режиму, спільних принципів побудови суспільства, світоглядних орієнтацій. Відтак Альянс має не тільки зовнішню, а й внутрішню функції, що передбачає насамперед зміцнення певної внутрішньої політики, досягнення балансу інтересів між країнами-союзниками та посилення стабільності всередині самого Альянсу.

У цьому сенсі дії НАТО, на відміну від коаліції, спрямовані на внутрішні перетворення всередині країн-членів, підлаштуванні їх під певні спільні стандарти. Тому держави мають діяти, перш за все, за правилами й принципами Альянсу. Вони повинні гармонізувати свої інтереси з інтересами Альянсу та діяти на основі споріднених якісних

характеристик. Виходячи з цього, НАТО вимагає обов'язкового юридично-правового закріплення таких відносин у відповідних договорах і угодах, що підлягають обов'язковій ратифікації парламентами країн-членів.

Головним із цих юридично-правових документів є положення про колективну оборону. Колективна оборона є основною прерогативою Альянсу. На її принципі будується вся система забезпечення національної безпеки і оборони. Альянс перебирає у держав функції оборонного планування, оборонної політики і забезпечення обороноздатності країн-членів. Виконуючи ці функції, Альянс значно зменшує тягар військових витрат кожної країни-учасниці, дає змогу досягти певного балансу сили з іншими країнами за рахунок посилення сукупної військової могутності Альянсу [6].

Практика свідчить про те, що існує прямий зв'язок між станом національної безпеки держави та її економікою. У випадку, коли НАТО стає гарантом суверенітету, непорушності кордонів й територіальної цілісності держави, це безпосередньо впливає на її економічну стабільність та інвестиційну привабливість.

Особливо значне збільшення рівня прямих зовнішніх інвестицій в економіку країн Центрально-Східної Європи відзначалося після вступу до НАТО.

Так, в економіку Польщі у 1997 р. (рік оголошення рішення про вступ до НАТО) було вкладено \$ 2,7 мільярдів прямих іноземних інвестицій, у 1998 р. — \$ 5 млрд, у 1999 р. (рік вступу до НАТО) — вже \$ 8 млрд.

Чехія та Угорщина демонстрували ще більш вражаючі цифри: в Чехії в 1997 р. — \$ 4 млрд, у 1998 р. — \$ 9,8 млрд, у 1999 р. — \$ 12,8 млрд; в Угорщини — в 1997 р. — \$ 6,2 млрд, у 1998 р. — \$ 10,2, у 1999 р. — \$ 14,5 млрд (рис. 1).

У кінці 2000-х рр. Угорщина залучала близько 1/3 всіх інвестицій до Центрально-Східної Європи, при чому найбільш значні обсяги інвестицій надходили зі США. На території Угорщини діяло понад 30,000 іноземних компаній, а обсяг інвестицій у 2007 р. перевищив 62 млрд дол. США.

Для порівняння, на той самий рік за даними Держкомстату України, прямі іноземні інвестиції в економіку України (яка майже у 5 разів перевищує Угорщину за кількістю населення і у 6 разів за площею) склали 22,434 млрд дол. США.

У порівнянні зі значними фінансовими надходженнями від НАТО на модернізацію і реструктуризацію угорських збройних сил, Угорщині членство в НАТО коштує лише 0,2 % від сукупного держбюджету щорічно [2].

У Словенії наступного року після оголошення рішення про вступ до НАТО прямі інвестиції зросли з 3,6 млрд євро у 2002 р. до 5,1 млрд євро в 2003 р.

У Румунії в рік вступу до НАТО (2004 р.) прямі іноземні інвестиції збільшилися на 141 % у порівнянні з попереднім роком.

Союз підприємців Болгарії вираховував, що результатом вступу до НАТО для економіки країни стало покращення динаміки в промисловості, пов'язаній із обороною та іншими витратами на інфраструктуру. А оскільки національна система безпеки міцно пов'язана з цивільною інфраструктурою країни, такою як дороги, залізниці, комунікації, енергетика, ВВП країни збільшилося на 0,3—0,4 %.

Євроатлантична інтеграція також позитивно вплинула на такі галузі болгарської економіки, як телекомунікація (інвестиції у зв'язок), туризм (підвищення рівня безпеки країни, покращення доріг і супутньої інфраструктури).

Слід зауважити, що зростання прямих інвестицій в економіку країн залежить не лише від вступу країни до НАТО, але й також від цілого комплексу причин, серед яких —

масштабна реструктуризація економіки з метою інтеграції до європейських (ЄС) та євроатлантичних (НАТО) структур.

Як і у випадку з політичними критеріями, більшість економічних критеріїв членства в НАТО співпадають з економічними критеріями членства в ЄС та СОТ [3, с. 75]. До СОТ Україна вступила 16 травня 2008 р., ставши 152-м повноправним її членом. 1 вересня 2016 р. вступила в силу дія Угоди про асоціацію України з ЄС, а 11 червня 2017 р. було отримано безвізовий режим.

Вступ країни до Північноатлантичного альянсу означає нові можливості для конкурентоздатних оборонних виробництв. Адаже від розвалу Варшавського блоку потерпали невисокотехнологічні оборонні комплекси (деякі підприємства Словаччини, Болгарії тощо). Проте підприємства у цих країнах вже ніколи не отримали б таких замовлень, як за часів "холодної війни", незалежно від того, вступали б ці країни до НАТО чи ні.

Натомість від приєднання до Північноатлантичного альянсу виграли високотехнологічні оборонні комплекси (насамперед у Польщі й в Чехії), які досить швидко пристосовувалися до змін. Так, у 1997 р. Польща продала зброї лише на \$ 20 млн, а у 2001 р. — вже на \$ 93 млн, Чехія у 1997 р. продала зброї на \$ 28 млн, а у 2001 р. — на \$ 95 млн.

Окремий економічний ефект має зміна іміджу країни внаслідок вступу до НАТО. Більшість постсоціалістичних країн західні інвестори та туристи традиційно розглядали як "посткомуністичні" та нестабільні.

Наприклад, Румунію й Болгарію традиційно відносили до регіону Балкан, що асоціюється з міжетнічними війнами, міждержавною напруженістю, тероризмом, криміналом, корупцією тощо.

Приєднання до Північноатлантичного альянсу істотно вплинуло на зміну такого іміджу, внаслідок визначеності з цивілізаційною належністю країни, наданим Альянсом належним рівнем безпеки та його вимогами щодо внутрішньої політики нових країн-членів. Також чіткі правила ведення бізнесу, що існують у країнах Заходу, в результаті успішної євроатлантичної інтеграції швидше застосовуються на практиці. Це передбачає, зокрема, більш надійні гарантії виконання договорів, передбачуваність законодавства у сфері економіки тощо.

Зв'язок у такій чутливій галузі, як національна безпека, сприяє зміцненню пріоритетної співпраці між членами Альянсу. Членами НАТО є майже всі країни Західної і Центральної Європи, а також США і Канада (таким чином, у межах НАТО об'єднано шість з семи країн "Великої сімки"). Тому взаємодія членів Альянсу посилює зв'язок між провідними економічними центрами світу.

У межах НАТО існує низка структур, відповідальних за розвиток економічного співробітництва між країнами: Секція оборонної і безпекової економіки Відділу політичних питань і політики безпеки, Бюджетний комітет, Інвестиційний комітет, Логістичний комітет, Рада з ресурсної політики і планування, а також спеціальні програми з допомоги менш розвинутим членам НАТО, спрямовані на досягнення необхідного рівня. Усі ці структури допомагають співпраці членів НАТО у сфері оборони та в галузі економічного планування й співробітництва. Крім того, система базових угод Альянсу про замовлення передбачає пріоритетні умови для укладання контрактів між країнами-членами.

Таким чином, членство в НАТО не є економічно обтяжливим для союзників. Воно забезпечує такий рівень безпеки, якого жодна з держав не могла б досягти самостійно, навіть якби значно більше витратила на оборону [4, с. 45—46].

ВИСНОВОК

Отже, зростання інвестиційної привабливості країни після вступу до Північноатлантичного альянсу є вагомим аргументом економічної ефективності від цього політичного кроку. Країни Центрально-Східної Європи отримали позитивний економічний ефект з точки зору значного зростання прямих іноземних інвестицій в економіку, адже інвестори охоче йдуть туди, де є гарантії безпеки і стабільності, а Північноатлантичний альянс саме забезпечує такі умови.

Перебування країни у його складі забезпечує їй можливість зменшити витрати ресурсів для досягнення певних політичних та військових цілей, а також досягати деяких із них, розраховуючи лише на власні національні ресурси й можливості. Членство також дозволяє уникнути тиску з боку іншої держави або вийти зі сфери її військово-політичного домінування.

На думку автора, країни Центрально-Східної Європи приєднувалися до Північноатлантичного альянсу не тому, що могли стати жертвою зовнішньої загрози, а тому, що принцип колективної оборони є надійним і значно дешевшим, особливо в умовах фінансово-економічної кризи. Для нових кандидатів членство в Альянсі дало можливість модернізувати власні збройні сили і сектор безпеки, а також закріпити демократичний лад у країні.

Література:

1. Дюре Мішель. Інформаційна політика в контексті оборонної реформи на прикладі діяльності НАТО в Україні / Мішель Дюре // Наука і оборона. — 2004 р. — № 3. — С. 13—15.
2. Князевич С. Скажемо НАТО "так"!? / С. Князевич // Атлантична панорама. — 2007 р. — № 3. — С. 22—25.
3. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: аналітичне дослідження / упор. І.І. Жовква. — К., 2007. — 84 с.
4. Палій О. Навіщо Україні НАТО? / О. Палій. — К.: Дніпро, 2006. — 144 с.
5. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива: наук. видання / За заг. ред. О. І. Соскіна. — К.: Вид-во "Інститут трансформації суспільства", 2007. — 336 с.
6. Перепелиця Г. Дилеми безпеки / Г. Перепелиця // Атлантична панорама. — 2010. — № 3. — С. 15—17.
7. Active Engagement, Modern Defense. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation. — Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium, 2010. — 40 p.

References:

1. Diure, Mishel' (2004), "Information policy in the context of defense reform on the example of NATO's activities in Ukraine", Nauka i oborona, vol. 3, pp. 13—15.
2. Kniazevych, S. (2007), "Let's say NATO "yes"!?", Atlantychna panorama, vol. 3, pp. 22—25.
3. Zhovkva, I.I. (2007), Kryterii chlenstva v SOT, YeS ta NATO: analitychne doslidzhennia [Criteria for membership in the WTO, the EU and NATO: analytical study], Kyiv, Ukraine.
4. Palij, O. (2006), Navischo Ukraini NATO? [What does Ukraine need NATO for?], Kyiv, Ukraine.
5. Soskin, O.I. (2007), Partnerstvo zarady bezpeky: dosvid krain NATO ta ukrains'ka perspektyva [Partnership for Security: NATO experience and Ukrainian perspective], Kyiv, Ukraine.
6. Perepelytsia, H. (2010), "Security Dilemmas", Atlantychna panorama, vol. 3, pp. 15—17.
7. Active Engagement, Modern Defense. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation, (2010), Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2018 р.